

ДАНИ СРПСКОГА ДУХОВНОГ ПРЕОБРАЖЕЊА
XXVII

SERBIAN SPIRITUAL REVIVAL WEEK
XXVII

THE MIDDLE AGES
IN SERBIAN SCIENCE, HISTORY,
LITERATURE
AND ARTS
XI

Six Centuries of the Manasija Monastery

SYMPOSIUM
DESPOTOVAC–MANASIJA, AUGUST 19–28, 2019

For the publisher: Sanela Simić, Sofija Miloradović

Editorial Board

Stanoje Bojanin, PhD (Belgrade, Serbia); Zlata Bojović, PhD, full member of SASA (Belgrade, Serbia); Pavle Dragičević, PhD (Banja Luka, Republic of Srpska); Ekaterina Yakushkina, PhD (Moscow, Russia); Gordana Jovanović, PhD (Belgrade, Serbia); Viktor Savić, PhD (Belgrade, Serbia); Radoslava Stankova, PhD (Sofia, Bulgaria); Rada Stijović, PhD (Belgrade, Serbia); Jelica Stojanović, PhD (Nikšić, Montenegro); Ljiljana Stošić, PhD (Belgrade, Serbia); Wolfgang Steininger, PhD (Graz, Austria)

Editor-in-Chief
GORDANA JOVANOVIĆ

DESPOTOVAC
2019

ДАНИ СРПСКОГА ДУХОВНОГ ПРЕОБРАЖЕЊА
XXVII

СРЕДЊИ ВЕК У СРПСКОЈ
НАУЦИ, ИСТОРИЈИ,
КЊИЖЕВНОСТИ
И УМЕТНОСТИ
XI

ШЕСТ ВЕКОВА ОД ЗАВРШЕТКА ГРАДЊЕ МАНАСТИРА МАНАСИЈЕ

НАУЧНИ СКУП
ДЕСПОТОВАЦ–МАНАСИЈА, 19–28. АВГУСТ 2019. ГОДИНЕ

За издавача: Санела Симић, Софија Милорадовић

Редакција

*др Сјаноје Бојанин (Београд, Србија); др Злајка Бојовић, редовни
члан САНУ (Београд, Србија); др Павле Драгичевић (Бања Лука,
Република Српска); др Јекатерина Јакушкина (Москва, Русија);
др Гордана Јовановић (Београд, Србија);
др Виктор Савић (Београд, Србија); др Радослава Сјанкова
(Софија, Бугарска); др Рада Симијовић (Београд, Србија);
др Јелица Симојановић (Никишић, Црна Гора); др Љиљана Симошић
(Београд, Србија); др Волфганг Шпајнингер (Грац, Аустрија)*

Главни уредник
ГОРДАНА ЈОВАНОВИЋ

ДЕСПОТОВАЦ
2019

Издавачи
Народна библиотека „Ресавска школа“, Деспотовац
Институт за српски језик САНУ, Београд

За издаваче
Санела Симић
др Јасна Влајић-Поповић

Рецензенти
др Злата Бојовић, дописни члан САНУ (Београд, Србија)
др Гордана Јовановић (Београд, Србија)
др Рада Стијовић (Београд, Србија)

Година издања
2021

ISBN 978-86-82379-86-7

САДРЖАЈ

СРЕДЊИ ВЕК У СРПСКОЈ НАУЦИ, ИСТОРИЈИ, КЊИЖЕВНОСТИ И УМЕТНОСТИ

СТУДИЈЕ И ЧЛАНЦИ

ЗЛАТА Д. БОЈОВИЋ (Београд): *Десетог Стефан Лазаревић и његово
доба у Летопису црковном Андрије Змајевића*

9

РАДИВОЈ Ђ. РАДИЋ (Београд): *Кад средњовековног човека заболи
зуб (Рецепти из медицинских љиручника)*

21

ЉИЉАНА М. ЈУХАС ГЕОРГИЈЕВСКА (Београд): *Похвала као
микрожанр у српским житијима XIII и њрвих деценија XIV века*

33

ТОМИСЛАВ Ж. ЈОВАНОВИЋ (Београд): *Српски ѡрејиси
Теодосијевог Житија Светога Саве у односу на Теодулов ѡрејис*

49

ЗОРИЦА С. ВИТИЋ (Београд): *Књижевноуметничке
карактеристике и утицаји Житија Светог Петра Атонског*

79

ГОРДАНА М. ЈОВАНОВИЋ, МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ
(Београд): *О лексеми отачаство у ѡреводима житија Светог Саве од
Доментијана и Теодосија на савремени српски језик*

95

МИРЈАНА Ж. БОШКОВ (Нови Сад): *О варијанти Констаниноровог
родослова у Крусовољу, цетињском зборнику из средине XVIII века*

111

МИЛОШ Б. ИВАНОВИЋ (Београд): *Шта је Константиин Филозоф
ѡрећуѡао у Житију деспота Стефана Лазаревића?*

137

БОРИС Ж. БАБИЋ (Бања Лука): *Ко је био византијски раѡник Фока
ѡменуѡи у Животу деспота Стефана Лазаревића од Константиина
Филозофа?*

151

АНЂЕЛА Ђ. ГАВРИЛОВИЋ (Београд): *О ѡмену Кине у Житију
деспота Стефана Лазаревића од Константиина Филозофа*

163

АЛЕКСАНДАР Р. КРСТИЋ (Београд): *Ресавска звона и монашка
издаја – о једној вестии из Никољског и Бранковићевог летописа*

181

БОРИС С. СТОЈКОВСКИ (Нови Сад): *Српска десетогодина у делу
Мартина Сегона – неколико историјских описервација*
203

БРАНИСЛАВ Ј. ЦВЕТКОВИЋ (Јагодина): *Пориреи десетого
Стефана у Ресави: историографија и иконографија*
219

БРАНКА С. ИВАНИЋ (Београд): *Представе обедовања и иррезног
јосућа у Манасији. II део: сјаклене боце манасијског ииша*
255

МАРИЈА П. МАРИЋ ЈЕРИНИЋ (Београд): *Печайњак манасиира
Манасије у збирци Народног музеја у Београду*
269

ЛАРИСА О. ВИЛИМОНОВИЋ (Београд): *Химне Богородици у
српској јоезији XIV и XV века. Прилог јроучавању кулиа Богородице у
средњовековној Србији*
285

ЉИЉАНА Н. СТОШИЋ (Београд): *Исламски уишцај и
оријентализам у српској уеиносии од средњег века до данас*
215

МИЛИВОЈЕ С. СПАСИЋ (Београд): *Свети Сава у школским
уибеницима*
343

ТРИБИНА „ОСАМ ВЕКОВА АУТОКЕФАЛНОСТИ СРПСКЕ
ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ“, 22. АВГУСТ 2019. ГОДИНЕ

ИВИЦА С. ЧАИРОВИЋ (Београд): *Рим и Балкан јочейком XIII века.
Addendum*
361

ХРОНИКА

САНЕЛА Р. СИМИЋ (Деспотовац): *Хроника XXVII Дана
српскога духовног јреображења. Вечни сјај десетоговог ореола*
377

Гордана М. Јовановић*
(Филолошки факултет Универзитета у Београд)

УДК: 821
Оригинални научни рад

Марина Љ. Спјасојевић**
(Институт за српски језик САНУ, Београд)

О ЛЕКСЕМИ *ОТАЧАСТВО* У ПРЕВОДИМА ЖИТИЈА СВЕТОГ САВЕ ОД ДОМЕНТИЈАНА И ТЕОДОСИЈА НА САВРЕМЕНИ СРПСКИ ЈЕЗИК***

У раду се анализира употреба лексеме *оѡачасѡво* у житијима Светог Саве потеклих из пера Доментијана и Теодосија. Циљ је да се сагледа њен стилистичко-семантички потенцијал у овим вредним хагиографским остварењима, с обзиром на време њиховог настанка и програмски карактер како би се учврстили политички и духовни темељи у држави светородне династије Немањића.

Кључне речи: Свети Сава, *оѡачасѡво*, житија Светог Саве, Доментијан, Теодосије, превод на савремени српски језик.

Када се читају у преводима на савремени српски језик житија Светог Саве из пера монаха Доментијана¹ и Теодосија², запажа се да се не срећу лексеме *домовина* и *оѡаѡбина*, које су одлика лексичког фонда савременог српског књижевног језика.³ Уместо њих, у преводима знаме-

* gocaresavka@yahoo.com

** marina.spasojevic@isj.sanu.ac.rs

*** Овај рад финансирао је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору бр. 451-03-9/2021-14, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

¹ Доментијан, *Живот Светѡго Саве*, у: исти, *Живот Светога Саве и Живот Светога Симеона*, прев. Л. Мирковић, прир. Р. Маринковић, Стара српска књижевност у 24 књиге, Књига четврта, Београд, 1988, 55–233.

² Теодосије, *Житије Светѡго Саве*, у: исти, *Житија, данашња језичка верзија* Л. Мирковић, Д. Богдановић, прир. Д. Богдановић, Стара српска књижевност у 24 књиге, Књига пета, свеска прва, Београд, 99–261.

³ И саме речи *домовина* и *оѡаѡбина* имају своје конотације и стилску обремененост, о чему је са лексикографско-лексиколошког и лингвокултуролошког аспекта писано у већем броју радова. Анализом семантичких компоненти појмовног

Полисемантичка структура лексеме *оџаџбина* у савременом српском језику, према Речнику САНУ, састоји се из три значења: 1. „земља, држава у којој се неко родио, у којој је одрастао, домовина“; 2. „фиг. земља или крај одакле нешто води порекло, одакле нешто потиче, постојбина“; 3. „покр. имовина наслеђена од оца или од других предака, очевина“. Историјски Рјечник ЈАЗУ,⁹ по својој концепцији, доноси велики број деривата из посматране скупине. Ипак, када је полисемантичка структура лексеме *оџаџастиво* посредни: *оџаџство*, *п* „оџаџанство, оџинство“, разрешењем упућивачких дефиниција добија се да су значења ове лексеме: а) *а/* „имање које од оца остане дјечи ... *patrimonium*“, *б/* „добро које од једнога остане другому...у опће добро, имање, *dominium, possessiones*“ (а у том се значењу јавља од XIV века); *б)* „*domovina, otadžbina, postojbina*“; *с)* „*svoјstvo оца*“. Значења лексеме *оџаџбина*, према истом речнику, јесу: а) „*оџевина, т. ј. имовина коју тко има од оца*“; *б)* „*баџтина, насљедство*“, *с)* „*домовина, постојбина*“; *д)* „*svoјstvo оца*“. Уочава се да је у савременом српском језику некада примарно значење постало периферно, а да су се значења „баштина“ и „својство оца“ изгубила, док је значење места рођења постало примарно и даље се развијало.¹⁰ Надаље се сагледава какав је семантички потенцијал лексеме *оџаџастиво* у житијима Светог Саве.

У преводу Доментијановог житија Светог Саве лексема *оџаџастиво* забележена је 179 пута, док фреквенцијски речник¹¹ сведочи да је у српскословенском тексту отъџство употребљено 176 пута. Наравно, како је забележено и да се реч отъџствије јавља пет пута у овом житију, а историјски речник ЈАЗУ¹² је дефинише синонимски „*otadžbina, оџаџство*“, а Даничић у свом *Рјечнику из књижевних сџарина*¹³ – „оџаџство, *patria*“, није неочекивано да је у три случаја преводни еквивалент био *оџаџастиво*. Остали деривати из овог гнезда нису посведочени код Доментијана у српскословенском тексту, изузев релационог придева отъџскъ, који је употребљен 4 пута, а у преводу се среће словенизам српскословенскг типа књижевног језика *оџаџаски* у два контекста.¹⁴

програмира, и лексеме оџаџство би уз одговарајућу квалификацију заслужила да уђе у речник књижевног језика.

⁹ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, IX, JAZU, Zagreb, 1925,

¹⁰ Уп. и М. Радовић Тешћић, *Појмовна анализа двеју синонимних речи*, 120.

¹¹ Ћ. Костић, *Квантитативни опис сџрукџуре срџског језика: срџски језик од XII до XVIII века. Доментијан. Књ. 2. Појединачни фреквенцијски речник*, Београд, 2009.

¹² *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, IX, JAZU, Zagreb, 1925.

¹³ *Рјечник из књижевних сџарина срџских*, II, У Београду, 1863.

¹⁴ саврши свако *оџаџаско* самотрење (Д, 156); ... никада се није уздао у своју силу но у Бога *оџаџаскога* (Д, 125).

Свете Горе], због Богом поверенога му стада ... размишљајући који први основ да положи, јер тај чин није био пре тога у његову оѡѡчасѡѡву (Д, 140); Часни рог праве вере узнеће се у твом оѡѡчасѡѡву (Д, 141); Свака добра вера расте и светли се по целом његову оѡѡчасѡѡву (Д, 156); И принесен би благословени венац [круна] у оѡѡчасѡѡво њихово (Д, 157); И тако пребиваху у своме оѡѡчасѡѡву, добро успевајућу у Богу (Д, 158); Дође у своје оѡѡчасѡѡво у свему добру, и исприча ... све што је тамо било са краљем угарским (Д, 165); И тако оде у своје оѡѡчасѡѡво (183); ... предаде му сву област Богом даровану му над својим оѡѡчасѡѡвом да везује и дреши (Д, 195); Попали безаконе јеретике по своме оѡѡчасѡѡву (Д, 213); И сваку добру веру насади у своме оѡѡчасѡѡву (Д, 213); Овај преосвећени многообразне свете цркве сатвори по своме оѡѡчасѡѡву, и не само по оѡѡчасѡѡву, но и по источним и западним земљама (Д, 213); ... наложи Бог на срце благоверном краљу Владиславу ... да пренесе Преосвећенога у своје оѡѡчасѡѡво (Д, 224); Молио је [краљ Владислав] да преосвећенога пренесе у своје оѡѡчасѡѡво (Д, 225); ... и не врати ме празна у оѡѡчасѡѡво моје (Д, 226); Неки страшни лик ... му са великим пређењем заповеда да даде Преосвећенога ономе који моли, да иде у своје оѡѡчасѡѡво (Д, 226); Да пусти Преосвећенога да иде у своје оѡѡчасѡѡво (Д, 226); За љубав, рече, великога ти царства пође у своје оѡѡчасѡѡво (Д, 228); За царства ... краља Стефана Уроша, који у свом оѡѡчасѡѡву самодржавно царује (Д, 233); ... многима ћеш се образац добродетељи јавити, и сва законоположења Христова која су на здању апостола у оѡѡчасѡѡву ти испунивши доћи ћеш к нама (Т, 147); Учини с нама милост, узевши свете и мироточиве мошти светога и преподобнога оца нашега, и сам смиловавши се на нас, из туђе земље к нама их у своје оѡѡчасѡѡво принеси (Т, 161); узевши свете и мироточиве мошти светога и преподобнога свога оца, пође на пут с њим у своје оѡѡчасѡѡво у српску земљу (Т, 161); ... ради тога га промисао доведе у његово оѡѡчасѡѡво (Т, 171); Калојан цар загорски ... дође са многим силама ... до на крај земље православљем славног богочуваног великог града Солуна, на оѡѡчасѡѡво светога великомученика и страстоносца Димитрија (Т, 177); ... по целој Палестини ако би налазио што свето и часно свети архиепископ куповаше, хотећи донети у своје оѡѡчасѡѡво (Т, 226); Владико свети, у Свету Гору и до својега оѡѡчасѡѡва имаш дуго да путујеш (Т, 227); Благочастиви краљ Радослав, чувши за долазак светога у своје оѡѡчасѡѡво, заповеди епископима и игуманима да са благороднима изиђу на границу српске државе да га дочекају (Т, 229); Обогати се много свима добрим души корисним стварима ... хотећи све ово донети у своје оѡѡчасѡѡво (Т, 247); Није лепо ни прилично ни пред Богом нити пред људима да оставимо оца нашега, равноапостолнога од Христа нам дарована учитеља, који је многе подвиге и безројне напоре поднео за српску земљу ... да изван његова оѡѡчасѡѡва и престола његове цркве, у туђој земљи, леже свете мошти његове. Дакле, колико је могуће, побрини се

да их донесеш из туђег краја у своје оѡѡачасѡво (Т, 250); Знам, оче, моје те сагрешење најпре учини бегунцем од мене и отера те да се ван свога ти оѡѡачасѡва представиш (Т, 252); Благочастиви Владислав краљ, подигавши светога цела и неразрушава из Земље загорске, заповеди да га понесу у своје оѡѡачасѡво, земљу српску (Т, 258).

О томе да је референтна тачка лоцирања за Доментијана Света Гора, сведочи више примера.¹⁷ С друге стране, синтагма заѡадно оѡѡачасѡво упућује и на то да је и Света Гора такође отачаство, постојбина првог српског светитеља и просветитеља и његовог оца.

Опет сада гредe ка западу, своме оѡѡачасѡву (Д, 232); ... и на западу у оѡѡачасѡву његову расташе добра вера у срцима правоверних (Д, 67); Господине мој и оче чедолупче ... који си просветио своје западно оѡѡачасѡво светлошћу Богом дарованом ти (Д, 72); Обојица источне зраке, које богомисаоно просвећују своје западно оѡѡачасѡво (Д, 94); Обојица топли молитвеници ... који богомисаоно просвећују своје западно оѡѡачасѡво (Д, 94); Обојица ... иђаху ... носећи божаствену и незамисливу сладост своме западном оѡѡачасѡву, идућу од истока ка западу (Д, 114).

Лексема оѡѡачасѡво са присвојном заменицом среће се у генитиву у спојевима са лексемама земља, држава, крај:

– да и после вас они, који су у земљи оѡѡачасѡва твога, који се нађу да љубе Бога и његову пречисту матер и који желе истинитога живота, дошавши ту, да га нађу (Д, 89); ... да сатворим ћелијицу у име моје, да који дођу од земље оѡѡачасѡва мога, да имају свој си дом (Д, 90); Свети заповеди љубимому чеду својему, богозарноме кир Сави, да пренесе мошти његове у земљу свога оѡѡачасѡва, јер је и после смрти хтео да неослабно чува паству своју (Д, 99); и сва земља оѡѡачасѡва њихова испуни се благодаћу (Д, 121); доласком истинитих пастира од Свете Горе добише смирење ... сви градови и све земље њихова оѡѡачасѡва (Д, 124); А послани стигавши у земљу оѡѡачасѡва његова ... исприча му све о Преподобном (Д, 133); Настави говорити цару [Теодору Ласкару] о земљи свога оѡѡачасѡва (Д, 134); ... хтео бих да твоје велико царство заповеди патријарху да ми освети као архиепископа једнога од браће моје, која је са мном, да га земља оѡѡачасѡва ми има на освећење своје (Д, 134); А цар рече патријарху све о преподобном и о земљи оѡѡачасѡва његова (Д, 135); Тако се подиже ка земљи оѡѡачасѡва својега (Д, 141); И када се тако он приближио ка земљи оѡѡачасѡва свога, и посла брат његов многе у сретање његове светиње (Д, 142); О заповести Преосвећенога венчати се свим људима земље оѡѡачасѡва његова (Д, 154); О послању преосвећенога ради венчавања људи који су по земљи оѡѡачасѡва његова (Д, 154); Да уистину савршенством благословено буде краљевство земље оѡѡачасѡва његова (Д, 156); и сву земљу сво-

¹⁷ Уп. Доментијан, *Живоїи Свейгога Саве*, 338.

година многи цареви подигоше борбу на њихово оѡѡачасѡво (Д, 128); Оженивши га од грчкога цара кир Теодора, и двоструко утврдивши своје оѡѡачасѡво, насади сваку добру веру у њему (Д, 169); Овај Преосвећени многе законопреступнике који су војевали на његово оѡѡачасѡво ... свetim крсним оружјем изби их (Д, 212); Помири се са Грцима и својим Готима приклони се, и од оба народа сабравши велико безбројно мноштво свакојаких народа, са великом гордошћу, као лав ричући, на отачаство његово подиже се, у намери да га озлоби и тако потпуно опустоши (Т, 180); Састрадаше и душом за оѡѡачасѡво, и био је у скрби за народ свога племена (Т, 181); и нађе га где је сабрао велико мноштво разних народа и на оѡѡачасѡво његово иде (Т, 181); А свети, који није лен да помогне свакоме коме се чини неправда и невоља, а како тек да усрдно не саосећа за оѡѡачасѡво и за брата, помишљајући да љубављу лако поднесе макар што ненадано и пострадао! (Т, 213); и оѡѡачасѡво своје обојица заједно – то јест Симеон преподобни и свеосвећени Сава – молитвама Богу српску земљу утврђују и од нападаја противника бранећи је чувају (Т, 259); Многе противнике који се на оѡѡачасѡво њихово, на српску земљу подигоше, молитвама Богу посрамљене одбише, а неке и сасвим срушише и убише (Т, 260);

То је изразито у контекстима у којима се помињу државне и црквене улоге и друштвена стратификација: архиепископ, вођ, управитељ, законположник, клир, сабор, сапрестолник итд.:

А патријарх чувши да је свети син самодржавнога оца и за његов живот у Светој Гори Атонској од младости, и како је у Константинову Граду постављен за архиепископа својему оѡѡачасѡву ... дивљаше се расуђујући о његовим трудовима од дугога путовања (Т, 239); Своме оѡѡачасѡву постаде вођ на добру веру (Д, 214); Чрнца Арсенија, и тога уместо себе постави као другог управитеља и вођу оѡѡачасѡва свога (Д, 214); ... сатвори га [Стефана] великим жупаном, самодржавним господином свему оѡѡачасѡву своме (Д, 81); истинити законоположник своме оѡѡачасѡву (Д, 170); ... сабра [краљ Владислав] велики клир свога светога оѡѡачасѡва (Д, 224); Поученије светога Саве ка свему сабору његова оѡѡачасѡва о преподобном Симеону (Д, 118); Овај Преосвећени засведочи сабору свога оѡѡачасѡва (Д, 214); И жалосно порадовавши се са њим и са свим бољарима оѡѡачасѡва његова ... сатвори га здрава (Д, 142); а овај, опет, богоизабрано семе, сапрестолник оѡѡачасѡву својему ... не даваше да се са њим растане (Д, 121); А овај богољубиви, богочастиви сапрестолник свога оѡѡачасѡва по предању очеву... никада се није уздао у своју силу но у Бога отачаскога (Д, 125); помажући верноме слози своме, сапрестолнику оѡѡачасѡва свога (Д, 128); Да и они ... својом благодаћу венчају добровернога сапрестолника његова оѡѡачасѡва (Д, 156); Венча га [Радослава] на краљевство, да буде сапрестолник оѡѡачасѡва свога (Д, 169); Одликова га ... као великога краља

и почаст наследства мојега (Т, 258); Пожурите се да место или запустели манастир измолите, и овај обновивши својему оѿначасѿву утврдите да се српски манастир зове (Т, 136). Који год срушени манастир у Светој Гори хоћеш, тај подигните вашем оѿначасѿву (Т, 137). Тада је владао српским земљама благочастиви самодржац Стефан, зет благочастивог Алексија, цара грчког. Њему предадоше манастир да влада и да се брине за њега као за своје оѿначасѿво. А овај христољубац веома се обрадовао због тога, и од своје земље даде многа и најбоља села (Т, 141). Али ћеш се прво апостолском благодаћу и влашћу од Бога на земљи обогатити, да везујеш и разрешујеш кривице људских сагрешења, и своје оѿначасѿво светитељством напасавши, просветливши и научивши, вером и правдом и покајањем ка Христу привешћеш људе своје (Т, 147).

Житеље српске земље хагиографи, односно преводиоци означава-ли су синтаagmaма *деца, чеда оѿначасѿва свога* и сл., те *народ, ѿнасѿва, сѿиадо оѿначасѿва свога* и сл. У синтаagmaма *деца, чеда* отачаства свога указује се на однос директног наслеђивања, где онај ко је настојатељ, тј. отац пази и брине за децу, чеда, а исти однос јединства и повезаности по родоначелничкој линији видљив је и када се говори о народу, пастви, стаду.

– ... у њој [Светој Гори] сазда тврде и велике градове ... и све предаде деци свога оѿначасѿва, да пребивајући у њима сатворе дела Божја (Д, 65); Бог посла тебе у Свету Гору, не да се спасеш само ти и твој родитељ, но да и деци оѿначасѿва твога устројиш добар пут (Д, 89); Обојица да-нице пресветлога сунца, које назнаменују топлоту светога Духа деци свога оѿначасѿва (Д, 94); ... хтели су тамо показати деци свога оѿначасѿва превелику благодат (Д, 114); ... хотећи исповедити славу Божју деце свога оѿначасѿва (Д, 115); ... љубазни син његов са свом децом оѿначасѿва његова (Д, 115); ... све предлажући деци свога оѿначасѿва (Д, 123); И по првом обичају његова света рака изли богата исцељења свој деци свога оѿначасѿва (Д, 133); Мир давши ... свему христоименитом народу, деци свога оѿначасѿва, и тако отишавши отпочину (Д, 143); Преосвећени архиепископ отворивши своја богоговорљива уста ка преподобним чрнцима и свему збору деце свога оѿначасѿва, објави им богоугодну поуку (Д, 144); И саставши се прво с краљем, и са свом децом свога оѿначасѿва, и благодари Бога оца својих (Д, 183); Овај Преосвећени засведочи ... свој деци свога оѿначасѿва ... говорећи (Д, 214); И пођоше са радошћу ... хотећи открити ... свету ризницу много-ценога бисера и од самога Господа уштеђену богољубној деци светога оѿначасѿва (Д, 225); И од истока доћи ћеш к мени, носећи превелико извешће деци свога оѿначасѿва (Д, 226); Овај Преосвећени ... хотећи божаственом љубављу преклонити часне главе и срца верне деце свога оѿначасѿва ка Оцу небесноме (Д, 231);

– ... да му предаду чеда свога оѿачасѿва која су процвала разним цвѣтовима (Д, 114); А благословивши ... и сва чеда свога оѿачасѿва ... растадоше се (Д, 170); И сва чеда оѿачасѿва његова растадоше се са добрим пастиром и учитељем и господином својим (Д, 170); И сва чеда оѿачасѿва Преосвећенога ... целоваху свога светилника (Д, 232); И савравши ... богомислена чеда свога оѿачасѿва ... и благословивши сва чеда свога оѿачасѿва, даде им мир Божји (Д, 195); А свети архиепископ, видевши самодршца и његове благородне, и сва чеда својега оѿачасѿва, похвали Бога и даде свима мир и благослов и целив у Господу (Т, 229);

Отворивши благоглагољива уста своја ... ка благоверном народу оѿачасѿва свога (Д, 118); док се цео народ њихова оѿачасѿва у свему добро веселио на многа лета (Д, 128); благослови народ свога оѿачасѿва [Свети Сава при поласку у Свету Гору] (Д, 130); Умољен светим оцем нашим Симеоном, остани ... да узакониш што добро међу братијом и међу нама самима, и у целом народу оѿачасѿва својега (Т, 170); Добро дошао, од Бога послани, да научиш и нас и цео народ свога оѿачасѿва (Т, 203);

– ... и опет томе предаде Богом предану му паству свога оѿачасѿва (Д, 195);

– Богом ти је поверено стадо оѿачасѿва твога (Д, 135); Умно стадо свога оѿачасѿва поучи свакој доброј вери (Д, 158); ... бдијући за стадо оѿачасѿва свога (Д, 214).

Такође, духовна постојбина, Небеско царство, простор коме теже верни сународници зачетника светородне династије Немањића такође се означава лексемом оѿачасѿво:

А он ... прозревши будућа добра и живот који се не свршава, и разумевши оѿачасѿво гробно, уздаде славу Богу (Д, 80); ... тако са великом чашћу проводише Преосвећенога ка гробу, истинитом оѿачасѿву (Д, 221); друга богозарна источна звезда са великом радошћу води друге волхве, богољубну децу своју, у своје оѿачасѿво као велики дар рукама подржаван, и престо великога цара и покојиште светога Духа ношено од дече Преосвећенога (Д, 231); Јер видеше очи моје спасене твоје, | којим си и после смрти прославио | слугу твојега, оца мојега, | пред лицем свију народа у овим крајевима, | светлости на откровење наше, | да тобом познају | да смо и ми истинске твоје слуге | и верни поклонници Тројице | и на славу твојему оѿачасѿву | народа твојега, новог Израиља [Свети Сава над гробом Светог Симеона] (Т, 156).

Улогу коју су Свети Сава и Свети Симеон имали у новоформираној држави и новопризнатој цркви очитује се најбоље у следечим речени-

цама. Дакле, у првом примеру је најсликовитије исказан светитељски култ, а у другом родоначелнички:

Дај ми преосвећенога господина и учитеља и просветитеља *оѡѡчасѡѡва* мојега, и не врати ме празна у отачаство моје, и не лиши ме добре наде и топлога заступника и брзога помоћника *оѡѡчасѡѡва* нашега (Д, 226);

Помишљаше [Владислав] на који ће начин измолити од цара преосвећенога свога господина и оца отаца свега *оѡѡчасѡѡва* његова (Д, 226).

У реченици: Да венча свога брата на краљевство по првом *оѡѡчасѡѡву* краљевства њихова (Д, 156) може се уочити значење које је последње у Рјечнику ЈАЗУ „својство оца“, тј. достојанство.

Потпуна ексцерпција контекста употребе лексеме *оѡѡчасѡѡво* у преводима житија Светог Саве и Светог Симеона на савремени српски језик, показује њену семантичку и стилистичку полифункционалност. Као *terra patria* 'земља отаца, очинска земља, оно што је очево', значење лексеме *оѡѡчасѡѡво* креће се од конкретног – просторног, физичког и друштвеног, институционалног, до апстрактног, симболичког, заснованог на емотивним, аксиолошким и идеолошким параметрима.¹⁸ Дакле, *оѡѡчасѡѡво* је: 1) место, земља отаца, заједничких предака и оца – њеног родоначелника и оснивача; 2) симбиоза људи који су носиоци истог идентитета; 3) Небеско царство и небо на земљи, где је видљива светост његових оснивача и утемељитеља; 4) достојанство.

Лексема *оѡѡчасѡѡво* као „земља отаца, очинска земља, оно што је очево“ имала је потенцијал да означи конкретне ентитете, али и симболичко наслеђе. Преводиоци су се, дакле, с правом одлучили да користе реч *оѡѡчасѡѡво* будући да ова лексема управо садржи творбено уобличење апстрактних именица *-сѡѡво*. Она је, као таква, могла да пренесе и најкомплекснија, најапстрактнија значења, обједињујући конкретно, просторно значење и симболичка. Наиме, ова реч има и програмски, идеолошки карактер у своме времену. Проглашење краљевине и добијање аутокефалности Српске цркве морало је бити засновано на низу идеолошких начела династије Немањића како би се политички, духовни и народни живот устројили према другачијим правилима и усмерили првенствено ка начину живљења византијске цивилизације. То је реч која представља спону између времена светородне династије Немањића и данашњице.

¹⁸ Уп. С. Ристић, *Грамаѡѡички и когниѡѡивни асѡѡекѡѡи лексичког значења*, 222; С. Ристић, С. Слијепчевић, *Етнолингвистичке информације у дескриптивном речнику*, 235.

Gordana M. Jovanović
Marina Lj. Spasojević

THE WORD *OTAČASTVO* IN THE TRANSLATIONS OF
HAGIOGRAPHIES OF SAINT SAVA BY DOMENTIAN AND
THEODOSIUS INTO CONTEMPORARY SERBIAN LANGUAGE

S u m m a r y

This paper analyzes the use of word *otačastvo* (fatherhood) in the translations of hagiographies of saint Sava written by Domentian and Theodosius into contemporary serbian language. The goal is to see its stylistic and semantic potential in these valuable hagiographic achievements, considering the time of their creation and program character in order to strengthen the political and spiritual foundations in the state of the holy dynasty of Nemanjić's.

Keywords: Saint Sava Srpski, *otačastvo* (fatherland), hagiographies of Saint Sava, Domentian, Theodosius, translation into contemporary serian language.